

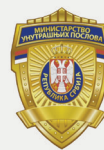
Verbum Sat

Co-funded by
the European Union

Uvod u **FSA** metodu

Univerza v Ljubljani

Projektni partneri

Glavna urednica: Sara Verderber
Tekst: Sara Verderber, Goran Vranešević,
Dejan Kojić, Askanije Timotić,
Nikola Milosavljević
Lektura: Dragana Lazarević
Pregledala: Katarina Mikulić
Izdavač: Univerzitet u Ljubljani, Filozofski
fakultet - UL FF i Evropska komisija
Dizajn: SUPER LUNAR
Izdanje: 200 primeraka
Štampa: Birografika Bori d.o.o.
Leto: avgust 2021

Copyright © Verbum Sat projekt, Univerzitet u
Ljubljani, Filozofski fakultet - UL FF i Evropska
komisija. Sva prava zadržana.

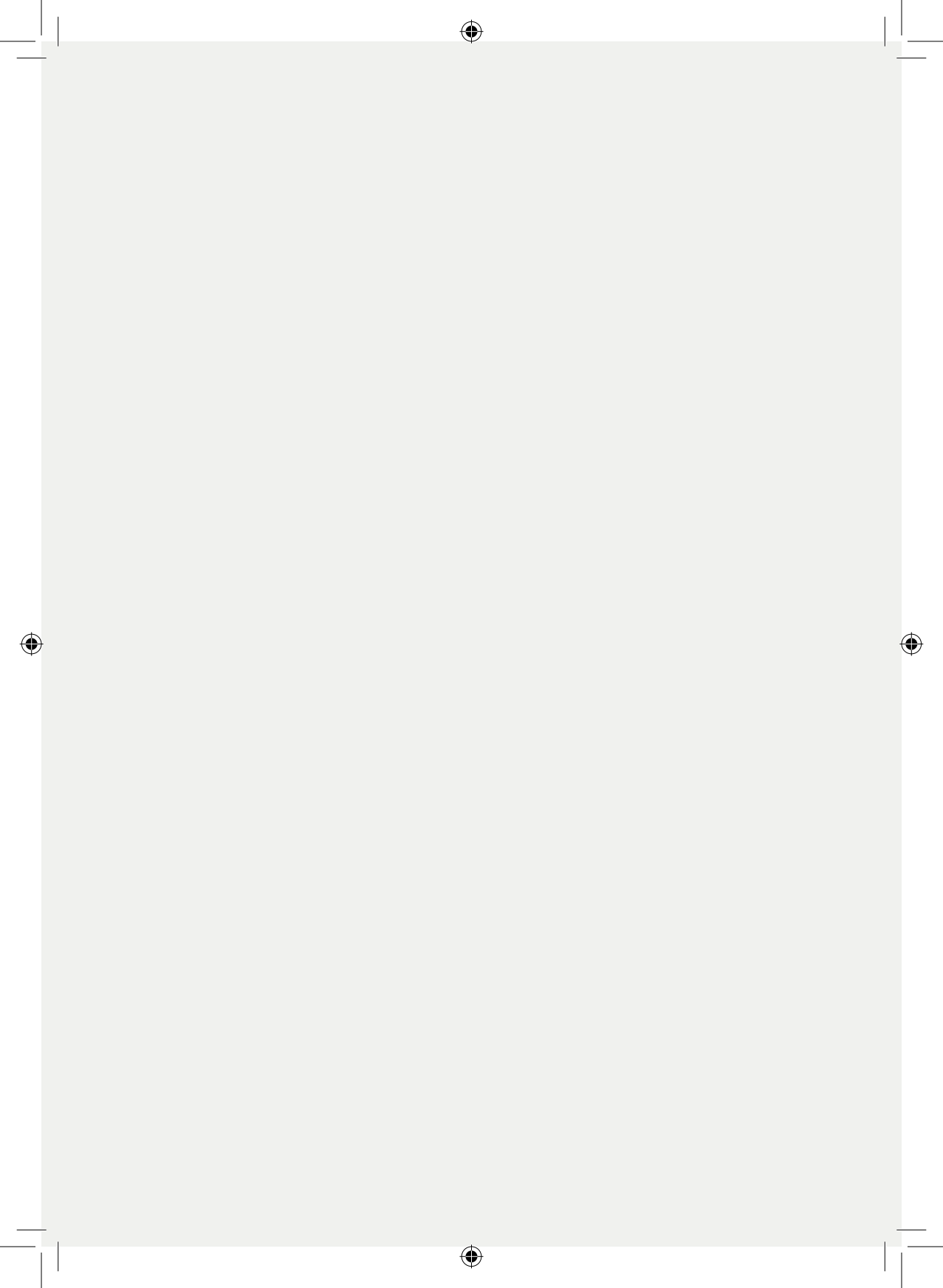

Co-funded by
the European Union

Uvod u **FSA** metodu

Glavna urednica: Sara Verderber

Ljubljana 2021

Sadržaj

Verbum Sat	6
Razvoj FSA metode	7
Deca i forenzički intervju	9
SCAN analiza	12
FSA - Forensic Statement Analysis - Metoda forenzičke analize izjave	14
NICHHD protokol	16
Forenzičke analize	18

Verbum Sat

Lat. verbum sat (sapienti est) - dovoljna je reč (mudrom čoveku)

(Dr Goran Vranešević i MA Sara Verderber, Univerzitet u Ljubljani, Filozofski fakultet - UL FF)

Verbum sat je akronim za projekat pod nazivom *Razvijanje standarda forenzičke analize izjava za borbu protiv CAE¹: Pristup usredsređen na žrtvu*. Projekat ujedinjuje pet partnera sa zajedničkim ciljem da se razvije pristup usmeren na žrtve na CAE¹ polju. Sam projekat je jedinstven, ne samo po svojim glavnim ciljevima, već i po pristupu koji preporučuje, a bavi se CAE temama.

Inovativni pristup koji koristimo je primena akademskog pogleda i njegovo kombinovanje sa praksom i obrnuto. To znači analiziranje forenzičke izjave sa psihoanalitičkog aspekta jezika u odnosu na istinu nasuprot lažima. Projekat predlaže potpuno neinvazivnu metodu u obliku forenzičke analize izjave koja bi se odrekla potrebe za ponovljenim intervjuima i sesijama sa decom. Cilj projekta je stvaranje novog objedinjenog protokola za analizu forenzičkih izjava (FSA) u jedan protokol orijentisan ka žrtvama. Preciznije, cilj je eliminisati što je moguće više koraka za žrtve, a na kraju i za profesionalce koji preduzimaju određene istražne postupke. To je borba protiv sekundarne viktimizacije dečjih žrtava seksualnih i drugih zlostavljanja (CAE). Drugim rečima, uspostaviti odgovarajući pristup usmeren prema žrtvama koji je u stanju da odgovori na specifične potrebe i pruži zaštitu potrebnu deci žrtvama zlostavljanja i eksploatacije.

Primarni koordinator projekta je Univerzitet u Ljubljani, Filozofski fakultet - UL FF, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Republike Srbije, Odeljenjem za forenziku (MUP), Poliklinikom za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (PSDMZ) i Hrabrim telefonom (HT) iz Hrvatske, te Evropskom forenzičkom agencijom iz Srbije (EFA). Internacionalno partnerstvo između policije, kliničke institucije, preventivni centar i akademskih istraživačkih instituta, koji poseduju odgovarajuću stručnost, znanje i istraživačke resurse za analizu i procenu svih relevantnih aspekata rešavanje problema sekundarne viktimizacije kod CAE žrtva.

Sam projekat je internacionalan, presečni, interdisciplinarni i inovativan. Sufinansira ga Europska komisija.

¹ CAE stoji za *Child Abuse and Exploitation* (eng.) deca koja su žrtve seksualnog i drugog zlostavljanja.

Razvoj FSA metode

(Dr Goran Vranešević i MA Sara Verderber, Univerzitet u Ljubljani, Filozofski fakultet - UL FF)

U slučajevima sumnje na seksualno i drugo zlostavljanje deteta, u većini primera, detetova reč je jedini materijal s kojim istražitelji operišu. Istražitelji se vrlo često suočavaju sa odsustvom konačnih fizičkih, medicinskih ili psiholoških simptoma. Zbog toga, u ovakvim situacijama, kao jedini izvor dokaza seksualnog i drugog zlostavljanja i iskorišćavanja jesu deca i njihove izjave, odnosno žrtve same. Drugim rečima, važnost reči možemo definisati tamo gde bez ikakvih drugih svedoka ili nepobitnih indikacija sumnja u zlostavljanje i napredak istrage često počivaju na detetovom svedočenju i na sposobnosti ispitivača da maksimizira kvalitet i kvantitet informacija dobijenih od deteta ². U takvim situacijama su važni koraci fizičkog i psihološkog razvoja deteta i, shodno tome, poseban fokus na jezičke sposobnosti, sposobnost pronalaženja memorije, sugestivnost, efekte stresa i traume, najmanje, ali ne i poslednje, ponašanje i znanje anketara koji rade forenzički intervju sa detetom. Takođe je važno uzeti u obzir da sam intervju može prouzrokovati traumatično iskustvo za intervjuisanu decu, zbog čega je neophodno koristiti pravi pristup prilagođen detetovim potrebama.

Cela istraga, a kasnije i pravni postupak, zasniva se na detetovom sećanju na događaj i na pravom izboru i upotrebi protokola za istražni razgovor. Veliko interesovanje usmereno je na poboljšanje kvaliteta istražnih razgovora sa navodnom decom žrtvama. To su potvrdile i studije povezane sa tom temom. Na osnovu širokog spektra studija koje su sveli akademici i stručnjaci u oblasti forenzičkog intervjua, psihologije, psihoanalize, filozofije, sociologije i drugih disciplina, najuspešniji pristup je strukturirani protokol za forenzički intervju pod nazivom NICHD Investigative Interview Protocol, koji poboljšava kvalitet i formativnost istražnih intervjua sa decom uzimajući u obzir snage, slabosti i karakteristike dečjeg pamćenja ³. Kao komplementan i dodatan korak stručnjaci sa Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Ljubljani i stručnjaci iz MUP-a RS formirali su nove korake u cilju poboljšanja forenzičkog intervjuisanja dece uz pomoć upotrebe dosadašnjih znanja, prakse i nauke na tom području.

Nova forenzička metoda FSA je formirana u okviru Verbum sat projekta, kojim upravlja i koordinira Univerzitet u Ljubljani, Odeljenje za filozofiju Filozofskog fakulteta (UL), uz sjajnu partnersku saradnju sa Ministarstvom unutrašnjih poslova RS, Nacionalnim forenzičkim centrom, Odeljenjem za forenzičku psihologiju i poligraf (MUP-a RS) i uz podršku partnera iz Centra za zaštitu dece i omladine u Zagrebu (PZDMZ), Evropske forenzičke agencije iz Srbije (EFA) i Hrabrog telefona iz Hrvatske (HT). Univerzitet u Ljubljani oblikovao je glavnu ideju FSA metode za uspostavljanje konačnog FSA protokola sa presekom dva forenzička pristupa, NICHD: protokola i SCAN analize. Ideja je izgrađena na rezultatima akademskih istraživanja NICHD protokola i SCAN analize i koristila je praktično znanje Ministarstva unutrašnjih poslova RS i podršku Centra za zaštitu dece i omladine iz Zagreba. Svaki korak FSA protokola je osmišljen, ocenjen i proveren kod MUP-a RS. Koncept „izjave deteta“ koji ispunjava uslove za SCAN analizu ispitivan je kod Avinoama Sapira, autora metode SCAN analize. Kada je napravljen glavni okvir metode FSA, MUP RS je ocenio svaki nametnuti i predloženi korak FSA od strane UL-a i dao svoj doprinos sugestijama, komentarima i praktičnim iskustvom sa terena, uglavnom sa SCAN analizom i podržanim znanjem o NICHD protokolu.

FSA metoda nudi poboljšanje u forenzičnom intervjuisanju, a istovremeno je pristup prilagođen deci sa glavnim ciljem sprečavanja sekundarne viktimizacije tokom forenzičke istrage. FSA metoda omogućava protokol sa svim strukturiranim pravilima koje zahteva forenzička istraga. Prednost ove metode u forenzičkoj istragi je u tome što dva ispitivača odjednom proveravaju iskaz, koji je prilagođen deci, a istovremeno uključuje analizu timskog rada.

² (Baugereud i Johnson 2017)

³ (La Rooy i drugi 2015)

Literatura:

Baugereud, Gunn Astrid i Johnson, Miriam Sinkerud. 2017. The NICHD Protocol: Guide to Follow Recommended Investigative Interview Practices at the Barnahus? Collaborating Against Child Abuse. stran 121-14.

La Rooy, David, et al. 2015. The NICHD protocol: a review of an internationally used evidence-based tool for training child forensic interviewers. Journal of Criminological Research, Policy and Practice. Volume 1 issue 2.

Deca i forenzički intervju

(Dipl. psih. Askanije Timotić, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS – MUP RS)

Narativ kod dece

Uzrast	Kvalitet naracije	Primer
4 godine	Preskakanje u priči	Deca produkuju kratak sadržaj, neorganizovano preskačući u pripovedanju, sa jednog događaja na drugi.
4,5 - 5 godina	Hronološke priče	Deca iznose hronološke priče, stavljajući događaje u vremenski sled, i opisuju priču do vrhunca radnje (npr. "Otišli smo u prodavnicu. Stajali smo ispred frižidera. I mama je tražila mleko. I onda je nešto jako puklo.") Ovim pričama najčešće fali rasplet događaja.
6 godina	Klasične narativne priče	Deca iznose potpune priče sa uvodom, opisom centralnog događaja i raspletom (npr. "Petar i ja smo se igrali na igralištu sa autićima. Trkali smo se i ja sam pobedio. Posle toga smo otišli kući.")

Ograničena naracija kod predškolske dece delimično je rezultat ograničene radne memorije deteta. Takođe, mala deca često pretpostavljaju da sa sagovornikom dele mnogo više zajedničkih saznanja vezanih za događaj nego što je to objektivno zaista tako. Zbog toga neretko daju premalo informacija za snalaženje u događajima i podrazumevaju da su vreme, mesto i akteri događaja poznati.

Priče predškolske dece retko sadrže evaluaciju – komentare o tome kako i zašto su se dogodili događaji ili komentare o svojim i tuđim mislima, osećanjima i namerama. Tokom srednjeg detinjstva, povećava se količina informacija važnih za snalaženje u priči, više je detaljnih opisa i vremenskih odrednica („posle toga“, „zatim“, „tada“, „na kraju“), koji priči daju koherentnost i jasnoću. Broj evaluativnih komentara se vremenom značajno povećava, tako da na uzrastu između 8. i 9. godine postaju uobičajeni.

Važna kognitivna dostignuća u ranom i kasnijem detinjstvu

Približni uzrast	Kognitivno dostignuće
2-4 godine	- Razlikuje živa bića od neživih stvari; - Pokazuje znatno poboljšanje u kreiranju mentalnih predstava, što se vidi iz razvoja jezika, igre pretvaranja, crtanja, razumevanja odnosa simbola i stvarnog sveta (kao što su fotografije, crteži i mape); - Može da zauzme perspektivu drugih ljudi u pojednostavljenim, poznatim situacijama, kao i u svakodnevnoj situaciji licem u lice; - Razume mnoge uzročno posledične odnose u poznatom kontekstu; - Svrstava poznate predmete u hijerarhijski organizovane kategorije i razvija ideje o svojstvima koja leže u osnovi svrstavanja svih članova u istu kategoriju.
4-7 godina	- Postaje svesnije da je pretvaranje (kao i drugi misaoni procesi) mentalna aktivnost; - Magična uverenja o vilama i vilenjacima zamenjuje uverljivijim objašnjenjima; - Sigurnije je u svojim uverenjima.
7-11 godina	- Misli o konkretnim informacijama na logičniji i organizovaniji način; - Pokazuje znatno bolje prostorno rezonovanje (stvara dobro organizovane kognitivne mape).
11-18 godina	- U stanju je da misli na apstraktan način (u potpunosti je sposobno za hipotetičko-deduktivno zaključivanje); - Ima zamišljenu publiku i ličnu bajku, koje se s vremenom

Deca kao svedoci na sudu

Deca se najčešće pojavljuju na sudu u svojstvu svedoka tek od 4 godine nadalje, mada postoje slučajevi kada su i trogodišnjaci učestvovali kao svedoci u sudskim procesima.

Zasigurno je potvrđeno da deca školske dobi pružaju tačnije i detaljnije opise prošlih iskustva u odnosu na decu predškolske dobi. Starija deca su takođe otpornija i na sugestiju i manje sklona da prave greške u prisećanju na događaj.

Smatra se da postoji nekoliko činilaca koji utiču na to da mlađa deca prave greške u prisećanju:

- Predškolska deca nemaju dovoljno razvijene verbalne sposobnosti. Veoma često nisu svesna da ne razumeju neko pitanje, ali uprkos tome pružaju odgovore na pitanja.
- Deca predškolskog uzrasta su nesigurna u utrdivanju načina na koji su stekli neko znanje, čak i samo nekoliko minuta nakon što su ga stekli. Često mešaju ono što su videli ili čuli na televiziji/kompjuteru/telefonu sa onim što se stvarno dogodilo.
- Predškolska deca su manje vešta u inhibiciji – zamenarivanju nebitnih informacija – što doprinosi njihovoj spremnosti da prihvate sugestije odraslih koje nisu u skladu sa događajem koji su doživeli.
- Kada odrasla osoba postavi da-ne pitanje, mala deca su spremnija da kažu da (moguće zbog toga što žele da udovolje odrasloj osobi).
- Predškolska deca su spremnija da propuste da spomenu informacije kojih se u stvari sećaju.

Sugestibilnost u procesu ispitivanja

Ponovnim postavljanjem istih pitanja, moguće je decu kako predškolskog tako i školskog uzrasta, navesti na davanje netačnih odgovora. Kada se svedočenje deteta u sudnici poklopi sa pristrasnim ispitivanjem i stereotipima o osobi koja je predmet ispitivanja, deca veoma lako mogu biti navedena na davanje netačnih informacija.

SCAN analiza

(Dipl. psih. Dejan Kojić, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS – MUP RS)

- Bazično polazište: *sadržaj izjave je od sekundarnog značaja*. Odgovor na pitanje šta se stvarno zbilo ne otkriva se u sadržaju, nego u jeziku koji ispitanik koristi u izjavi.
- Struktura i interni vokabular koji se koristi u izjavi ukazuje na to da li sadržaj crpimo iz vlastite memorije ili ga fabrikujemo (nešto dodajemo/sakrivamo).
- Postoje dva načina laganja:
 - Unošenje lažnog sadržaja
 - Izbacivanje istinitog sadržaja
- Istraživanja pokazuju da lažne izjave u 90% sadržaja odgovaraju istini, ali ona nije potpuna.
- Osnovna instrukcija za davanje iskaza glasi: „Opiši šta si radio tog dana, od trenutka kada si ustao do trenutka kada si legao da spavaš.”
- Izuzetno je važno da se instrukcija daje bez ikakvih dodatnih pitanja i sugestija!
- Dan koji se opisuje odnosi se na dan kada se dogodio kritični događaj (krivično delo).

Kriterijumi za procenu istinitosti iskaza:

I. TEST STRUKTURE:

- Ukazuje na to da li je lice adekvatno podelilo sadržaj svoje izjave.
- Istinita izjava se sastoji od TRI dela:
 - Uvod (kako lice ulazi u događaj);
 - Glavna tema (opis kritičnog događaja);
 - Zaključak (efekat događaja).
- Idealna struktura istinite izjave glasi:
Uvod – Glavna tema – Zaključak = 20 % - 50% - 30 % (+/- 3-4%)

II. TEST LIČNIH ZAMENICA:

- Proverava se prisustvo ličnih zamenica u izjavi, koje ukazuju na bliskost/distanču lica u odnosu na različite elemente sadržaja.
- U psihološkom smislu čovek je posesivan zato voli da koristi lične zamenice. Odsustvo ličnih zamenica je indikator distance!

- Primer:

- MOJ DEČKO JE JEVREJIN (izražena blizina u odnosu na dečka, distanca u odnosu na Jevreje nije izražena);
- IMAM DEČKA KOJI JE JEVREJIN (ne postoji bliskost prema dečku, izraženo isticanje Jevreja – sumnja na distanciranost);
- DEČKO MI JE JEVREJIN (odnos prema dečku je u redu, ali je problematičan odnos prema Jevrejima).
- Lična zamenica „MI” je od posebnog značaja, zato što se njome izražava opuštenost i intimni odnos. Posebno je indikativna u izjavama za neka teška krivična dela kao što su napadi, pljačke, silovanja...

Čak ni Stokholmski sindrom ne produkuje pogrešne upotrebe te lične zamenice.

“...otišli smo u šumu gde me je silovao...”

III. PRVO LICE JEDNINE U PROŠLOM VREMENU

- Izjava treba da bude napisana u prošlom vremenu, u prvom licu jednine, u aktivu. Takva izjava ukazuje na bliskost u odnosu na sadržaj, odnosno na iskrenost u izražavanju. Ako suštinski nije opravdano, sve ostalo je devijacija od osnovnog pravila!

- **Promena vremena:** Istiniti deo iskaza uvek je napisan u prošlom vremenu. Prelazak u sadašnje vreme ukazuje na fabrikovanje sadržaja ili emocionalnu napetost vezanu za sadržaj iznet u sadašnjem vremenu.

- Prošlo vreme: „*Onda mi je prišao*.” – istinit iskaz;

- Sadašnje vreme: „*Onda mi prilazi*” – lažan iskaz.

- **Upotreba aktiva/pasiva:**

- Aktiv: „*Onda sam čuo pucanj*.” – istinit iskaz;

- Pasiv: „*Onda se čuo pucanj*.” – distanciranje u odnosu na čin pucanja i prikrivanje podataka u vezi događaja.

- **Upotreba jednine/množine:** Ako suštinski nije opravdana upotreba množine, svaka izjava treba da bude napisana u jedнини. Upotreba množine može da ukazuje na bežanje od odgovornosti i pokušaj da se relativizuje sopstvena uloga u nekom događaju.

IV. NEGATIVNA FORMULACIJA ISKAZA I BLISKOST/DISTANCA U ODNOSU NA SADRŽAJ ISKAZA

- Opisivanje događaja nikada ne treba da bude dato u vidu negacije.

- Primer: „Kad sam stigao kući, nisam primetio, da je prozor razbijen”. Takva formulacija, odstupa od osnovnog pitanja koji daje ispitivač, a odnosi se na opis kritičnog dana. Važno je imati u vidu da postoji mnogo detalja koje lice nije primetilo toga dana, pa ih nije stavilo u izjavu. Zbog toga su ovakve izjave indikativne i ukazuju na umešanost lica u događaj. Negativna formulacija može biti indikator laganja, pogotovo kad joj sledi dodatno objašnjenje ili navođenje uzroka u smislu: „...zato što sam ušao kroz zadnja vrata”.

- Isto važi i za ostale negativne formulacije u formi:

- „*ne sećam se, da li sam...*”

- „*nisam siguran da li sam...*”

- „*ne znam da li sam...*”

- „*ne mogu da tvrdim, da sam...*”

- Distanca u odnosu na sadržaj je takođe izražena u formulacijama:

- „*ja mislim, da sam...*”

- „*verovatnosam...*”

- „*moguće je da sam...*”

- Ovakve formulacije su vrlo pouzdan pokazatelj laganja, jer dopuštaju govorniku otvoren manevarski prostor za objašnjavanje i pravdanje odn. distanciranje u odnosu na relevantni sadržaj.

IV. EMOCIJE

Očekuje se da se emocije, pogotovo u krivičnim delima sa velikim emotivnim nabojem, jednakomerno raspoređuju u izjavi.

- Statistički podaci pokazuju da se u lažnim izjavama emocije pojavljuju neposredno pred vrhunac emotivne napetosti odnosno neposredno pred samo kritično delom (na prvi pogled na pravom mestu).

- Kod iskrene osobe emocije se javljaju na kraju iskaza.

FSA – Forensic Statement Analysis –

Metoda forenzičke analize izjave

(MA Sara Verderber i Dr Goran Vranešević, Univerzitet u Ljubljani, Filozofski fakultet - UL FF)

FSA je skraćenica od Forensic Statement Analysis i predstavlja kombinaciju dva vrlo uspešna forenzička alata, koji se već godinama koriste u praksi i na terenu. To su SCAN analiza i NICHHD protokol. Metoda je napravljena sa osnovnim ciljem da se uspostave dobre osnove za prevenciju sekundarne viktimizacije žrtava CAE koje su uključene u istražni postupak i da se što bolje eliminiše faktor greške čoveka. FSA protokol se oslanja na navedene karakteristike i znanje oba uključena ispitivača u forenzičkom ispitivanju. Da bi sledio tehniku, ispitivač mora biti upoznat sa konceptom pitanja sugestibilnosti, mogućih dodatnih pitanja, redosledu i njihovim ishodima, pa i upoznat sa lingvističkom analizom izjave. Na primer, istraživač 1 radi direktno sa detetom a istraživač 2 pravi analizu izjave. Karakteristike istraživača treba da budu jasne i prilagođene metodi. FSA metoda zajedno sa strukturnim pristupom drugih elemenata stvara protokol, koji je segmentiran u faze.

Ispitivač 1

a) Ne sme da bude:

- agresivan
- sugestibilan
- stacionaran

b) Trebalo da bude:

- ljubazan
- sam u sobi za ispitivanje
- povezani sa ispitivačem 2 pomoću slušalica ili drugog dostupnog audio uređaja,
- pun podrške, ali ne u obliku sugestibilnosti.

Ispitivač 2

a) Ne sme da bude:

- solo igrač
- bez iskustva sa forenzičkim intervjuima i loših veština intervjuisanja

b) Trebalo bi da bude:

- osposobljen za SCAN analizu - vrlo dobre veštine intervjuisanja.
- timski igrač.
- Sposoban za samostalno promišljanje

FSA protokol - faze

Praksa FSA metode je podeljena u tri faze, koje stvaraju zajedno strukturirani protokol FSA:

1. Predfaza (dokumentacija o slučaju, kognitivni razvoj deteta i priznavanje pozadine odakle dete dolazi)

2. Glavna faza (sam intervju)

3. Zatvaranje razgovora i normalizacija situacije za CAE (udaljšavanje deteta iz razgovora i ponude podrške u obliku informacija i upoćivanja na nadležne sluþbe)

Ispitivači 1 i 2 istovremeno rade zajedno koristeći FSA metodu, to jeste obe tehnike u jednom ispitivanju a preko specifičnih intersekcija koje se dobije uz ispitivanje. Stručnost oba ispitivača presudna je za dobro i uspešno izpitivanje i potom put ka prevenciji sekundarne viktimizacije dece koje su ųrtve seksualnog i drugog zlostavljanja i iskorištavanja.

Kako biste saznali više o ovoj temi možete se obratiti stručnjacima iz Ministarstvom unutrašnjih poslova RS, Nacionalnim forenzičkim centrom, Odeljenje za forenzičku psihologiju i poligraf (MUP RS) i kolegama sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Ljubljani.

NICHD protokol

(MA Sara Verderber i Dr Goran Vranešević, Univerzitet u Ljubljani, Filozofski fakultet - UL FF)

Protokol NICHD je osnovan da osigura strukturu intervjuisanja dece, vodeći ih kroz svaku fazu intervjua i omogućavajući se izbegnu loše strategije ispitivanja koje mogu dovesti do kontaminacije ili poremećaja pamćenja kod dece. ⁴ Glavni fokus za razvoj NICHD protokola bio je sastavljen od nekoliko faktora, kao što su razvoj deteta i struktura pamćenja i struktura intervjua ⁵.

Šta je to?

NICHD ⁶ protokol, skraćeni oblik od (the National Institute of Child Health and Human Development Protocol) predstavlja osnovu za pridobijanje iskaza preko strukture specifičnog intervjuisanja dece. Osnova intervjuisanje je podrška u naraciji, preko faza pitanja i bez verbalne i fizičke sugestije ili bikokakve emocionalne intervencije. Deca iscrpno opisuju svoja iskustva zlostavljanja; podstaknuta intervjoom da opišu šta sa prilikom incidenta dogodilo. U situacijama kada deca spontano ne opisuju detaljno tok incidenta, postavljaju im se dodatna pitanja kako bi utvrdilo, ko su oni bili i šta se dogodilo tokom svake interakcije ⁷.

NICHD protokol koristi više otvorenih upita (pozivnica), koji cilja na proces opozivanja memorije, promovišući tako narativno izveštavanje i manji je fokus na pitanja koja postavljaju opcije (da-ne) ili sugestivna pitanja. Većina dece u studijama pružila je znatno više forenzički relevantnih detalja kao odgovor na otvorene pozive nego što su to učinila deca koja su isti ispitivači pregledali pre obuke o NICHD protokolu. Takve otvorene pozivnice takođe omogućavaju postupak razgovora koji vodi dete, pri čemu dete može da odgovori na različite načine i nije ograničeno na pružanje određene vrste informacija, što može biti slučaj kada odgovara na određene upite i pitanja. Kada deca daju elaborativne, narativne odgovore, ispitivač ima više prostora da se na te odgovore pozove i u drugim pitanjima, a manja je potreba za pitanjima vođenim anketarima koja mogu biti sugestivna ⁸. Ovo može da dovodi do strukturiranih i detaljnijih forenzičkih informacija. Struktura oblika intervjua (NICHD protokol) strukturirana je u fazama. Ispitivač mora pratiti slobodan narativni tok i podsticati sećanje na pamćenje smireno, s poštovanjem i podrškom, ali strogo i odmereno, nikako sugestivno.

Navedene su sledeće faze - sekvence pitanja:

1. Predstavljanje
2. Izveštaj zgrada
3. Obuka u epizodnom pamćenju
4. Prelazak na suštinska pitanja
5. Istraga incidenta
6. Pauza
7. Dobijanje informacija koje dete nije pomenulo
8. Ako dete ne pomene informacije koje ste očekivali
9. Informacije o otkrivanju
10. Zatvaranje
11. Neutralna tema

(izvor: <https://nichdprotocol.com/the-nichd-protocol/>)

Protokol NICHD koristi se u svim partnerskim zemljama Verbum sata: Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji, a prilagođen i preveden je istotako na međunarodnom nivou (Island, Izrael, Kanada, Norveška, Finska, Japan, Portugal i druge zemlje).

NICHD protokol nudi zapažen dodatak u forenzičnom intervjuisanju dece, stvarajući mirno i podržavajuće okruženje koje uključuje i priznaje različite faktore, kao što su starost deteta, pol, kognitivni razvoj, podrška u nezi. Ukratko, govorimo o forenzičkom intervjuu prilagođenom deci. U ovom slučaju je stvorena FSA metoda, da bi se uspostavio novi poboljšani foreznički protokol, kombinujući dve najbolje prakse sa terena i nauke: lingvistička analiza izjave (SCAN analiza) i forenzičko intervjuisanje (NICHD protokol). Upotreba FSA metode opravdana je zbog znatno boljih uslova za smanjenje sekundarne viktimizacije dečjih žrtava tokom ispitivanja pa i zbog bolje vremenske efikasnosti.

⁴ (Lamb i drugi, 2007, La Rooi i drugi 2015).

⁵ (La Rooi i drugi 2015)

⁶ Više informacija na: <https://nichdprotocol.com/the-nichd-protocol/>

⁷ (Arhem i Lamb, 2017)

⁸ (Brown i drugi 2013)

Literatura i izvor:

Arhem, Elizabeth C. and Lamb Michael E. 2017. Children's Reports of Disclosure Recipient Reactions in Forensic Interviews: Comparing the NICHD and MoGP Protocols. *Journal for Police Criminal Psychology*. Number 32, stran 85–93.

Brown, Deirdre A. et al. 2013 The NICHD Investigative Interview Protocol: An Analogue Study *Journal of Experimental Psychology: Applied* © 2013 American Psychological Association 2013, Vol. 19, No. 4, 367–382.

La Rooy, David, et al. 2015. The NICHD protocol: a review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*. Volume 1 Issue 2.

Lamb, Michael. E. et al. 2007. A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect* 31, stran 1201–1231

Lyon, T. D. 2005. Ten step investigative interview. University of Southern California

Sapir, Avinoam. 2000. Scientific Content Analysis SCAN. Workbook. The L. S. I. Publisher.

The NICHD Protocol: <http://nichdprotocol.com/>

Forenzičke analize

(Dipl. psih. Nikola Milosavljević, Europska forenzička agencija Srbija - EFA)

Metoda Forenzičke analize izjava značajno olakšava identifikaciju dece koja su bila žrtva seksualnog zlostavljanja, smanjuje sekundarnu viktimizaciju dece, sprečava kontaminaciju izjava i omogućava efikasnije rasvetljivanje i utvrđivanje činjenica u vezi sa slučajevima seksualnog zlostavljanja i eksploatacije dece. Protokol *Forenzičke analize izjava* sastoji se od smernica na koji način treba intervjuisati decu za koju se sumnja da su bila žrtva seksualnog zlostavljanja, kako uzeti nekontaminiranu izjavu od osumnjičenog i od naučno ustanovljenih setova psiholingvističkih kriterijuma za analizu i procenu verodostojnosti izjava. Metoda *Forenzičke analize izjava* razvijena je na osnovu analize i empirijske provere različitih metoda i tehnika za procenu verodostojnosti izjava i analize različitih protokola za forenzičko intervjuisanje dece. Na osnovu obuhvatne sistematske analize rezultata prethodnih istraživanja i sprovedenog istraživanja u kojem je veliki broj različitih psiholingvističkih kriterijuma primenjen i testiran na istinitim i lažnim izjavama iz realnih slučajeva iz prakse utvrđeni su psiholingvistički kriterijumi koji najbolje razlikuju lažne od istinitih izjava odraslih osumnjičenih, kao i psiholingvistički kriterijumi koji su najprimereniji i najefikasniji u proceni verodostojnosti izjava dece za koje postoji sumnja da su bile žrtva seksualnog zlostavljanja. Za različite uzraste dece različiti psiholingvistički kriterijumi su se pokazali kao najefikasniji za procenu verodostojnosti njihovih izjava.

Izjava deteta treba da bude uzeta jedino od strane posebno obučene osobe koja će tokom forenzičkog intervjua sa detetom primenjivati smernice NICHD protokola, kako bi zaštitila integritet deteta, sprečila sekundarnu viktimizaciju i kontaminaciju izjave. Nekontaminiranu izjavu deteta neophodno je da analizira službeno lice MUP-a koji je posebno obučen za primenu metode *Forenzičke analize izjava*. Ako je dete stvarno bilo žrtva seksualnog zlostavljanja imaće to proživljeno iskustvo i izjava će predstavljati istiniti opis kritičnog događaja.

Ako dete lažno prijavljuje da je bilo žrtva seksualnog zlostavljanja pošto nema to proživljeno iskustvo fabrikovaće sadržaj, dodaje neistinit sadržaj kritičnog događaja. Iz tog razloga, kada je u pitanju procena verodostojnosti izjava dece za koju treba utvrditi da li su stvarno bile žrtva seksualnog zlostavljanja ili ne, službeno lice obučeno za forenzičku analizu izjava primeniće određene psiholingvističke kriterijume koji najbolje razlikuju izjave zasnovane na stvarno proživljenim događajima od lažnih izjava nastalih na osnovu fabrikovanja sadržaja, pričanja o nečemu što ne postoji u čulnom iskustvu.

Pre direktnog ispitivanja lica koje je osumnjičeno za seksualno zlostavljanje i eksploataciju deteta neophodno je prvo uzeti „nekontaminiranu“ izjavu od njega tako što će policijski službenik dati osumnjičenom licu papir i olovku da napiše izjavu u vezi sa kritičnim događajem u slobodnoj formi, bez ikakvih drugih smernica i sugestija. Jako je važno nikako ne uticati na lice. Lice mora da ima potpunu slobodu u vezi sa sadržajem i načinom pisanja izjave. Ukoliko lice zatraži neke smernice oko pisanja, najbolje je odgovoriti mu „napiši onako kako ti misliš da treba“. Na opisan način uzeta „nekontaminirana“ izjava se treba proslediti posebno obučenom službenom licu MUP-a koje će forenzički analizirati izjavu. Izjava se ne može analizirati ako ju je napisao policijski službenik prepričavajući reči lica ili ako izjava predstavlja odgovor na specifična usmerena pitanja. Ako je reč o nevinom licu, ono će biti iskreno u vezi sa krivičnim delom za koje se tereti i neće imati potrebu da manipuliše sadržajem svoje izjave.

Lice koje je počinilo krivično delo svoju krivicu može prikriti ili tako što će dati alternativnu izmišljenu alibi verziju onoga što se dogodilo umesto istine, ili tako što će dati nepotpunu istinitu izjavu (izostaviti samo sve informacije koje ga kompromituju). Većina ljudi se odluči da prikrije krivicu davanjem nepotpuno istinite izjave, zato će obučeno službeno lice primeniti SCAN kriterijume tokom analize izjave jer omogućavaju detekciju laganja u izjavi, identifikaciju manje pouzdanih delova izjave, kao i mesta u izjavi gde lice prikriva ili izostavlja neke informacije.

